

Jordbruksutskottets betänkande

1981/82:9

om försurning av mark och vatten

Motionerna

I motion 1980/81:269 av Ove Karlsson m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts som får i uppdrag att snabbt komma med förslag om hur man skall komma till rätta med försurningen av mark och vatten.

I motion 1980/81:586 av Gunnar Oskarson m. fl. (m, s, c, fp) yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa att regeringen inom ramen för gällande konventioner snarast vidtar åtgärder för att minska försurningen inom västra och södra delarna av landet.

I motion 1980/81:587 av Wivi-Anne Radesjö m. fl. (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående behovet av internationella överenskommelser i syfte att begränsa de negativa miljökonsekvenser som uppstår av bl. a. svavelutsläpp.

I motion 1980/81:768 av Anna Eliasson m. fl. (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam översyn av skogsvårdslagen i syfte att skapa förutsättningar för att lövinblandning kan utnyttjas som ett aktivt instrument i kampen mot försurning.

I motion 1980/81:779 av Ingrid Sundberg och Joakim Ollén (båda m) yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om att samarbetet med Danmark i vad gäller miljöeffekter vid energiframställning bedrivs på ett sådant sätt att

1. Sydsveriges föroreningar inte ökar.
2. svenska kraftproducenters konkurrenssituation gentemot Danmark inte försämras.

I motion 1980/81:1001 av Lennart Bladh m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen uttalar att den enligt budgeten planerade kalkningen sker inom områden som påtalats i motionen.

I motion 1980/81:1012 av Esse Petersson och Börje Stensson (båda fp) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 1 och 2),

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till långsiktigt handlingsprogram beträffande kalkning m. m. i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag rörande överförande av ansvaret för kalkningsverksamheten från fiskeristyrelsen till naturvårdsverket.

I motion 1980/81:1094 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 1),

1. att regeringen låter utvärdera redan vidtagna åtgärder mot försurningen och gör en inventering av möjliga nya åtgärder i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motion 1980/81:1755 av tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) yrkas att riksdagen begär att regeringen inbjuder deltagarna i miljövårds-konferensen i Stockholm år 1982 till försurningsdrabbade områden i exempelvis västra Sverige.

I motion 1980/81:1759 av Margot Håkansson (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ett projekt kommer till stånd i Blekinge för undersökning av försurningssituationen på mark- och grundvattensidan.

I motion 1980/81:1767 av Gunnar Olsson m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller att fiskeristyrelsen och naturvårdsverket får i uppdrag att vid fördelning av bidrag till kalkning av sjöar och vattendrag beakta de i motionen nämnda synpunkterna beträffande Värmlands län.

Utskottet

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner som väckts i januari 1981 och som rör olika aspekter av de miljöproblem som uppstått på grund av försurningen av mark och vatten.

Marken har genomgått en långsam, naturlig försurning i vårt land alltsedan istiden. På senare tid har förloppet påskyndats genom den av människan orsakade syratillförseln via luft och nederbörd. Vårt jord- och skogsbruk kan också bidra till markförsurningen. Sverige har liksom Finland, Norge och – på den nordamerikanska kontinenten Canada – urberg och morän som dominerande berggrund och jordar. Denna mark har mindre motståndskraft – buffertförmåga – än den lättvittrade jorden som dominerar längre söderut i den tempererade zonen.

Försurningen av sjöar och vattendrag uppmärksammades redan på 1960-talet genom att fisken i sjöar som ligger högt upp i vattensystemen tog skada. Vid FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 framhölls att sur nederbörd var ett storskaligt regionalt fenomen i Europa med väl definierade områden för ursprung och deposition samt att både nederbörd och ytvatten höll på att försuras. Försurningen har numera kommit att bli det kanske allvarligaste miljöproblemet i vårt land. Den kraftigt ökade syratillförseln under de senaste årtiondena beror främst på en ökad förbränning av fossila

bränslen varigenom stora mängder sura svavel- och kväveföreningar släpps ut och transporteras långa sträckor via atmosfären. I genomsnitt är endast en fjärdedel av det svavel som faller ned över Sverige av svenskt ursprung.

I Sverige har olika åtgärder vidtagits för att motverka försurningen.

Genom lagen (1968:551) om begränsning av svavelhalten i eldningsolja infördes ett förbud mot förbränning inom landet av eldningsolja med högre svavelhalt än 2,5 viktprocent.

Riksdagen beslutade (prop. 1976/77:3, JoU 1976/77:4, rskr 1976/77:24) den 24 november 1976 om ytterligare åtgärder för att motverka negativa effekter av svavelutsläpp. Beslutet innebar dels kraftfulla nationella åtgärder för att minska våra egna utsläpp, dels internationella initiativ för att förmå andra länder till motsvarande åtgärder.

Som målsättning för de svenska utsläppsbegränsningarna angavs att svavelutsläppen till år 1985 skall ha minskats till den nivå som gällde i början av 1950-talet. Samtidigt antogs en ny lag (1976:1054) om svavelhaltigt bränsle.

Riksdagsbeslutet år 1976 innebar också att åtgärder skulle vidtas för att restaurera redan försurade sjöar och vattendrag genom kalkning. Regeringen uppdrog år 1979 åt fiskeristyrelsen och statens naturvårdsverk att i samarbete sammanställa och utvärdera erfarenheterna av den pågående försöksverksamheten.

Från svensk sida har även mycket arbete lagts ned på att åstadkomma en internationell reglering av miljöföreningarna över gränserna. Vid 1972 års miljökonferens godkändes principen att stater är skyldiga att se till att verksamheter inom deras territorium eller kontroll inte förorsakar miljöskador på andra länders territorier. Miljöskyddskonventionen den 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige utgör ett konkret exempel på tillämpningen av nämnda princip. År 1976 slöts ett samarbetsavtal på miljövårdsområdet med Tyska demokratiska republiken där de båda länderna åtog sig att vidta åtgärder för att minska luftföroreningen. År 1979 undertecknades en konvention om långväga gränsöverskridande luftföroreningar av representanter för medlemsstaterna i FN:s ekonomiska kommission för Europa m. fl. efter ett aktivt förarbete från svensk och nordisk sida.

Sverige ratificerade konventionen i december 1980 (prop. 1980/81:31, JoU 1980/81:13, rskr 1980/81:136), men denna har ännu inte trätt i kraft. De stater som undertecknat konventionen har emellertid i en separat, av 1979 års miljöministermöte enhälligt antagen resolution förbundit sig att så snart som möjligt inleda en provisorisk tillämpning av konventionen och att i möjligaste mån uppfylla de förpliktelser som konventionen ålägger dem i avvaktan på dess ikraftträdande.

Regeringen har beslutat inbjuda alla de länder som undertecknat konventionen till en konferens om försurningsproblemen. Konferensen skall äga rum den 28–30 juni 1982 i Stockholm.

Frågan om utsläpp av svaveldioxid och andra försurande ämnen vid koleldning diskuterades ingående av riksdagen i samband med behandlingen av regeringens energiproposition våren 1981 (prop. 1980/81:90, JoU 1980/81:4 y, NU 1980/81:60, rskr 1980/81:381). Jordbruksutskottet framhöll i sitt yttrande till näringsutskottet det angelägna i att de krav som naturvårdsverket satt upp som riktmärken för begränsningen av utsläppen av svaveldioxid från nya större koleldade anläggningar utgjorde riktmärket för den utsläppsmängd som i framtiden borde tolereras. På kort och medellång sikt syntes emellertid de gränser som angivits i propositionen innebära en rimlig målsättning. Utskottet utgick dock ifrån att regeringen skulle låta undersöka förutsättningarna för en snabbare skärpning av miljövårdskraven. Med anledning härav och efter fortsatta överläggningar inom näringsutskottet gav riksdagen regeringen till känna att den ansåg det angeläget att regeringen om möjligt redan år 1982 återkommer till riksdagen med den i propositionen omtalade redovisningen och förslag rörande tidpunkten för de skärpta miljökrav som i propositionen redovisats till senast år 1988.

I den av statsministern avgivna regeringsförklaringen vid öppnandet av årets riksmöte anfördes bl. a. följande:

Försurningen av mark och vatten utgör ett av de allvarligaste hoten mot vår miljö. Regeringen har inbjudit till en internationell konferens om försurning 1982. Ett långtidsprogram med åtgärder mot försurningen kommer också att presenteras. Det kommer bl. a. att behandla miljökraven vid koleldning.

Fiskeristyrelsen och statens naturvårdsverk har i en skrivelse den 1 juni 1981 lämnat en samlad redovisning av försurningsläget och försöksverksamheten med kalkning samt förslag till fortsatta åtgärder. Förslagen gäller dels kalkning av sjöar och vattendrag, dels åtgärder inriktade på att motverka försurning av mark och grundvatten. Sammanfattningsvis anför verken bl. a. följande.

Verken anser att försurningen i första hand måste motverkas vid källan. Eftersom en så stor del av nedfallet av försurande ämnen härrör från andra länder måste man på kort sikt – som uppehållande försvar – också använda kalkning och andra åtgärder för att dämpa försurningens effekter.

Verken anser

att en strategi för insatserna mot försurningen bör omfatta

- kraftfullt internationellt arbete för att åstadkomma minskade utsläpp i samtliga europeiska länder
- långtgående begränsningar av försurande utsläpp i Sverige
- väsentligt utvidgad kalkning av sjöar och vattendrag
- försöksverksamhet med åtgärder inriktade på att dämpa försurningens effekter i mark och grundvatten
- fortsatt forskning

att kalkningen av sjöar och vattendrag bör ges en sådan omfattning att försurningshotade sjöar kan bevaras och redan drabbade återställas.

Krav på utredning med förslag till konkreta åtgärder mot försurningen framställs i två motioner. I motion 1980/81:269 framhålls att försurningen av mark och vatten i Sverige nu är så allvarlig att riskerna för en försurningskatastrof är överhängande. Enligt motion 1980/81:1094 måste vi själva föregå med gott exempel för att förmå omvärlden att reducera svavelutsläppen.

Utskottet instämmer för sin del i uppfattningen att effektiva åtgärder måste vidtas mot försurningsens orsaker och att dess yttringar bör neutraliseras så långt det är möjligt under den omedelbara framtiden. Ytterligare forskning är nödvändig. Som framhållits i det föregående har fiskeristyrelsen och statens naturvårdsverk lämnat regeringen en redogörelse för försurningen med förslag till en strategi för de närmaste årens åtgärder för att komma till rätta med problemet. I skrivelsen lämnas konkreta förslag om kalkning av sura sjöar och vattendrag. En stark allmän rekommendation lämnas om ökad kalkning av åkerjord. Regeringen har aviserat sin avsikt att på grundval av skrivelsen förelägga riksdagen förslag till åtgärder mot försurningen under innevarande riksmöte samt därvid även behandla reningskraven vid koleddade anläggningar. Enligt utskottets mening kan de yrkanden som framställs i motionerna anses tillgodosedda genom de här redovisade åtgärderna. Motionerna avstyrks därför.

Det internationella samarbetet mot försurningen utgör ledmotivet för fyra motioner. Enligt motion 1980/81:586 är det angeläget att särskilt överläggningarna med Danmark om minskning av utsläpp påskyndas och leder till resultat. Enligt motion 1980/81:779 projekteras ett större kolkraftverk på Amager i Danmark, och kol-oljekraftverket i Århusregionen kommer att byggas ut kraftigt. Utsläppen från det förstnämnda kommer att i högsta grad beröra Sydsverige. Enligt motion 1980/81:587 bör ECE-konventionen vara ett bra underlag för att fortsätta de bilaterala förhandlingar som redan den socialdemokratiska regeringen inledde för att nå överenskommelser om begränsningar av svavelutsläpp och därigenom komma till rätta med de negativa effekterna av dessa.

När det gäller samarbetet med Danmark vill utskottet framhålla att den ovan omnämnda nordiska miljöskyddskonventionen ger medlemsstaternas miljöskyddsmyndigheter möjlighet att föra talan i annan fördragsslutande stat beträffande tillåtligheten av miljöskadlig verksamhet. Med stöd av konventionen pågår en dialog mellan bl. a. svenska och danska myndigheter. Ett exempel på detta utgör det i motion 1980/81:779 påtalade kolkraftverket på Amager vid Köpenhamn. Naturvårdsverket har framfört synpunkter till danska myndigheter på krav som bör ställas på utsläppen från utbyggnaden av Amagerverket. Verket har även överklagat Hovedstadsrådets beslut i ärendet till den danska miljöstyrelsen. Även i övrigt pågår bilaterala överläggningar med Danmark om minskning av sådana utsläpp som påverkar försurningsläget i Sverige. När det gäller de bilaterala kontakterna med övriga länder som undertecknat ECE-konventionen vill utskottet hänvisa till

att jordbruksministern i år inlett ett besöksutbyte med sina kolleger i de olika signatärländerna. Härvid har han enligt vad utskottet erfarit ingående presenterat de problem Sverige har med anledning av de sura regnen. En redovisning av den svenska problematiken kommer även att lämnas vid den ovan omnämnda försurningskonferensen i Stockholm i juni 1982. Utskottet instämmer i den oro som motionärerna uttalat för att de utifrån kommande föreningarna skall åstadkomma en ytterligare skärpning av försurningsläget i Sverige, oavsett vilka åtgärder vi själva kan vidta. Denna oro torde delas av regeringen. Enligt utskottets mening är de åtgärder på det internationella planet som regeringen således företagit och står i begrepp att företa ägnade att så långt det är möjligt från svensk sida påverka grannländerna att begränsa sina försurande emissioner. Utskottet utgår även ifrån att regeringen tar till vara de ytterligare tillfällen som kan erbjudas att med hjälp av nya forskningsrön etc. fullfölja denna politik. Motionerna bör därför icke föranleda någon ytterligare riksdagens åtgärd.

Enligt motion 1980/81:1755 bör deltagarna i den internationella konferensen om försurningsproblemen som hålls i juni 1982 beredas tillfälle att under besöket i Sverige på plats, t. ex. i västra Sverige, under sakkunning ledning bese skadade sjöar och områden. Utskottet finner att detta förslag i och för sig kan vara av värde när det gäller att sprida information om försurnings-situationen i vårt land till ledande beslutsfattare i övriga konventionsländer. Utformningen av programmet för konferensen ävilar emellertid den av regeringen tillsatta programkommittén. Motionen bör med hänvisning härtill icke föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Kalkning av sjöar och vattendrag utgör huvudtema för flera motioner. I motion 1980/81:1001 erinras om att försurningen av mark och vatten vid undersökningar inom Kristianstads län visat sig ha förorsakat verkligt svåra skador på sjöar och vattendrag. En verklig satsning måste enligt motionärerna göras av samhället för att återställa balansen i naturen. Enligt motion 1980/81:1012 har statsbidragssystemet för kalkning hittills varit alltför mycket inriktat på fiskeintressena. Den lämpliga lösningen bör enligt motionärerna vara att fisket beaktas inom ramen för naturvårdens intressen i stort och att ansvaret för verksamheten på central nivå förs över till naturvårdsverket. Enligt motion 1980/81:1767 bör Värmlands län tilldelas extra anslag för bekämpning av försurade sjöar och vattendrag med hänsyn till det stora antalet sjöar och det svåra sysselsättningsläge som f. n. råder i länet.

I sin rapport om försurningen har fiskeristyrelsen och naturvårdsverket föreslagit en strategi för framtida insatser mot försurningen med tonvikt på kalkningen. Verken har i stora drag enats om hur kalkningsverksamheten skall bedrivas i fortsättningen. Enligt rapporten bör bidragsgivningen decentraliseras till länen och kalkningen baseras på en kalkningsplan för länen. Verkens skrivelse har remissbehandlats och avses utgöra grundval för

en proposition från regeringen till riksdagen under våren 1982. Riksdagen kommer således i en nära framtid att få anledning att på grundval av regeringens förslag ta ställning till den fortsatta kalkningsverksamheten. Motionerna bör därför icke föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Enligt motion 1980/81:1759 bör ett särskilt projekt förläggas till Blekinge för att närmare undersöka framför allt mark- och grundvattenförhållanden och vilka motåtgärder som är lämpliga att vidta och som sedan kan tillämpas i större skala i landet.

Utskottet vill med anledning av motionen framhålla att naturvårdsenheten vid länsstyrelsen i Blekinge län sedan flera år utfört ett omfattande och grundläggande forsknings- och kartläggningsarbete beträffande försurningens effekter på bl. a. markförhållandena, skogstillväxten och anrikning av metaller i organismerna. Utskottet utgår från att den verksamhet som således pågår bereds möjlighet fortsätta. Motionen synes därför icke böra föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Lövträdsinblandning i barrskogen. Enligt motion 1980/81:1768 motverkar skogsvårdslagen i sin nuvarande utformning ansträngningarna att bekämpa försurningen genom att ensidigt inrikta markanvändningen på barrskogar. Det måste enligt motionärernas mening vara möjligt att i områden med kraftigt markerade försurningsproblem kunna utnyttja lövskogen som buffert samtidigt som hagmarksbiotoper bibehålls utan inplantering av barrskog.

Fiskeristyrelsen och statens naturvårdsverk uppmärksammar i sin skrivelse att en ökad inblandning av lövträd, exempelvis björk, där det normalt växer barrträd, har föreslagits som en möjlig åtgärd mot försurningen. Enligt verkens mening är dock kunskaperna om hur ett ändrat lövinslag och andra åtgärder inom skogsbruket påverkar försurningen av skogsmarken ännu alltför ofullständiga och osäkra för att man skall kunna rekommendera generella åtgärder.

Utskottet utgår ifrån att denna fråga uppmärksammas i den fortsatta forskningen. Motionen synes därför inte påkalla någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *krav på utredning* att riksdagen avslår motionerna 1980/81:269 och 1980/81:1094 yrkande 1,
2. beträffande *det internationella samarbetet mot försurningen* att riksdagen lämnar motionerna 1980/81:586, 1980/81:587 och 1980/81:779 utan ytterligare åtgärd,
3. beträffande *besök i försurningsdrabbade områden* att riksdagen lämnar motion 1980/81:1755 utan ytterligare åtgärd.

4. beträffande *kalkning av sjöar och vattendrag* att riksdagen lämnar motionerna 1980/81:1001, 1980/81:1012 yrkandena 1 och 2 samt 1980/81:1767 utan ytterligare åtgärd.
5. beträffande *projekt i Blekinge* att riksdagen lämnar motion 1980/81:1759 utan ytterligare åtgärd.
6. beträffande *lövträdsinblandning i barrskogen* att riksdagen lämnar motion 1980/81:768 utan ytterligare åtgärd.

Stockholm den 10 november 1981

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Arne Andersson i I. Jung (m)*, Maj Britt Theorin (s)*, Börje StenSSon (fp)*, Hans Wachtmeister (m), Åke Wictorsson (s), Gunnar Olsson (s), Håkan Strömberg (s)*, Märta Fredrikson (c), Martin Segerstedt (s), Jens Eriksson (m), Lennart Brunander (c), Kerstin Sandborg (fp), Ulla-Britt Åbark (s) och Margareta Winberg (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

Maj Britt Theorin, Åke Wictorsson, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Martin Segerstedt, Ulla-Britt Åbark och Margareta Winberg (alla s) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Utskottet instämmer" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer — — — (lika med utskottet) — — — kalkning av åkerjord. Utskottet finner angeläget att regeringen lägger fram ett förslag till program för en övergripande strategi för insatserna mot försurningen inför riksdagen, i enlighet med vad som skisserats i verkens skrivelse.

Enligt utskottets mening bör regeringen även föreslå en plan för den kolintroduktion som erfordras för att minska vårt oljeberoende. Av planen bör framgå storleken och lokaliseringen av de koleddade anläggningarna liksom de samlade miljöeffekterna av kolintroduktionen. Denna bedömning bör göras av regeringen. I detta syfte bör regeringen framlägga förslag till sådana lagändringar som möjliggör denna samlade bedömning.

I samband med framläggandet av ovannämnda plan bör regeringen vidare framlägga förslag till skärpta bestämmelser beträffande miljökraven vid kolanläggningar i enlighet med vad som anförts av naturvårdsverket. I avvaktan på sådana förslag bör dessa krav tillämpas i praktiken.

Vad utskottet sålunda med anledning av motionerna 1980/81:269 och 1980/81:1094 yrkande 1 anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "När det gäller" och på s. 6 slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

När det gäller --- (lika med utskottet) --- försurningsläget i Sverige. Utskottet har även noterat att jordbruksministern i år inlett ett bilateralt besöksutbyte med sina kolleger i övriga länder som undertecknat ECE-konventionen. Utan att förringa värdet av dylika kontakter vill utskottet understryka vikten av att Sverige ingår bilaterala avtal med de närmast berörda länderna för att åstadkomma snabbare åtgärder mot de försurande utsläppen än vad som kan förväntas av samarbetet inom konventionen. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionerna 1980/81:586, 1980/81:587 och 1980/81:779 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar med "I sin rapport" och på s. 7 slutar med "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

I sin rapport --- (lika med utskottet) --- för länen. Utskottet finner för sin del angeläget att regeringen i samband med framläggande av förslag till strategi för insatserna mot försurningen även föreslår en plan för kalkningsverksamheten. Utskottet föreslår att riksdagen i ett uttalande till regeringen ansluter sig till vad utskottet här anfört med anledning av motionerna 1980/81:1001, 1980/81:1012 yrkandena 1 och 2 samt 1980/81:1767.

dels utskottets hemställan under punkterna 1, 2 och 4 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *krav på utredning m. m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1980/81:269 och 1980/81:1094 yrkande 1 ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. beträffande *det internationella samarbetet mot försurningen*
att riksdagen med anledning av motionerna 1980/81:586, 1980/81:587 och 1980/81:779 ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande *kalkning av sjöar och vattendrag*
att riksdagen med anledning av motionerna 1980/81:1001, 1980/81:1012 yrkandena 1 och 2, samt 1980/81:1767 ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

